

WATER AAN ZET IN DE VALLEI VAN DE IJSE

Integraal
Waterbeleid

Dijle-Zenne
bekken

DIJLE-ZENNE BEKKEN

Bekkensecretariaat

Diestsepoort 6 bus 73 - 3000 Leuven

Tel: 016 66 53 54

secretariaat_dijlezenne@vmm.be

www.dijlezennebekken.be

UITDAGING IN VLAANDEREN

We kunnen niet leven zonder water. Tijd doorbrengen aan en op het water voelt aangenaam en ontspannend, vooral als dat water helder is en vol leven zit. Dat we betaalbaar water van goede kwaliteit kunnen gebruiken, ligt niet voor de hand. Door de hoge bevolkingsdichtheid en veel waterintensieve economische activiteiten is er in Vlaanderen per persoon niet veel water beschikbaar.

Druk op watersysteem groeit

In het verleden gingen we in Vlaanderen niet al te best met onze waterlopen om. We pasten ze aan onze kortetermijnbehoeften aan en verwaarloosden de kwaliteit. We veranderden de structuur van beken en rivieren om het water zo snel mogelijk af te voeren. Ondertussen weten we dat die aanpak leidt tot verdroging en tot nadelen voor de leefomgeving. De bevolkingsgroei en de klimaatverandering verhogen de druk op het watersysteem nog meer. Zonder duurzame maatregelen gaat de draagkracht van het watersysteem onvermijdelijk onderuit.

Verandering is nodig

Water naar waarde schatten, onze waterbronnen koesteren en het natuurlijke karakter van onze beken en rivieren zo veel mogelijk herstellen: dat is nodig om de veerkracht van het watersysteem weer op peil te brengen. Op die manier lossen we de waterproblemen van vandaag op en zorgen we ervoor dat de volgende generaties beschikken over betaalbaar water van goede kwaliteit.

De IJse ter hoogte van de molen van Loonbeek

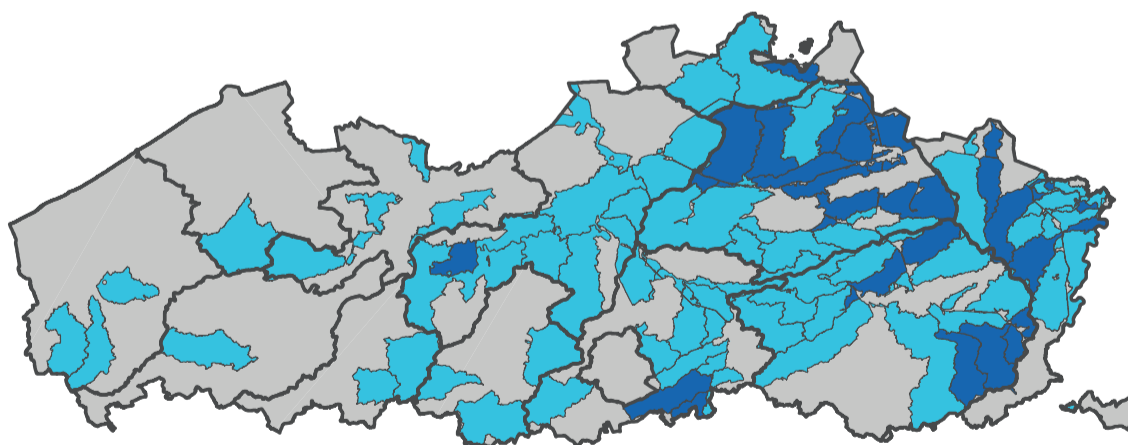
HOE PAKKEN WE HET AAN?

Focus op specifieke gebieden

We herstellen het watersysteem in Vlaanderen stap voor stap en gebied per gebied. In de stroomgebiedbeheerplannen ligt de focus op 17 speerpuntgebieden (eerste prioriteit) en 56 aandachtsgebieden (tweede prioriteit). Het gaat om zones waar het mogelijk moet zijn om de milieukwaliteitsnormen te halen of toch minstens grote stappen vooruit te zetten. Dat vraagt om extra maatregelen.

Analyse en overleg

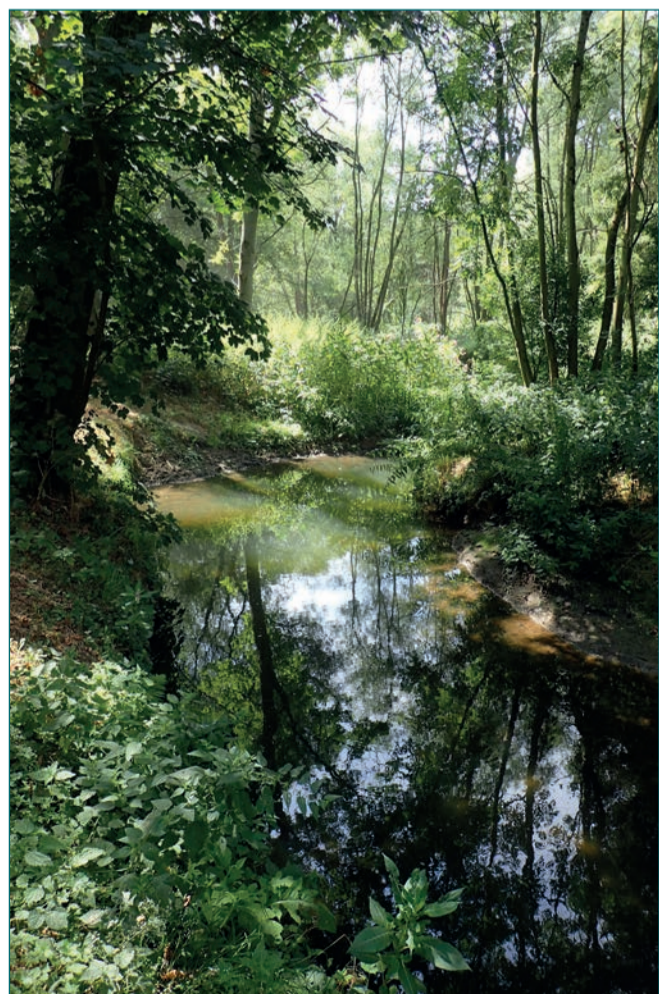
Welke maatregelen realiseren dit best tegen een haalbare kostprijs? Om dat te bepalen, voeren we per gebied een grondige analyse uit en brengt het bekkensecretariaat alle betrokkenen bij het lokale watergebeuren samen rond de tafel: de verschillende waterbeheerders, maar ook mensen uit andere beleidsdomeinen zoals landbouw en natuur. Op die manier komt het bredere plaatje in beeld, ontdekken we win-wins en sparen we kosten uit. Het resultaat is een lijst van maatregelen die het watersysteem ten goede komen. Daar gaan we dan lokaal mee aan de slag.

In Vlaanderen werden 17 speerpunt- en 56 aandachtsgebieden aangeduid waar extra geïnvesteerd wordt in het watersysteem.

SAMEN ROND DE TAFEL VOOR BETER IJSEWATER

In 2015 startte het bekkensecretariaat van het Dijle-Zennebekken een intensief overleg met alle lokale betrokken partijen. Op basis van een grondige analyse en met de inbreng van ieders expertise stelden we een lijst van acties en maatregelen samen die de IJse dichterbij de milieudoelstellingen kunnen brengen. Het vervuilde water dat van de autosnelwegen stroomt, wordt aangepakt. Afkoppelings- en optimalisatieprojecten moeten de impact van huishoudelijk afvalwater verder verminderen. Belangrijke vismigratieknelpunten worden weggewerkt, en waar mogelijk zullen we het natuurlijke karakter van de IJse en haar vallei herstellen. Ook op erosiebestrijding wordt ingezet. Zo maken we van de IJse opnieuw een waterloop met een hoge ecologische kwaliteit.

De IJse in het Margijsbos

DE VALLEI VAN DE IJSE

De IJse ontspringt in het Zoniën-woud, stroomt door Hoeilaart en Overijse en mondt in Huldenberg uit in de Dijle. De rivier loopt eerst door bosrijk gebied en doorkruist dan de dichtbebouwde dorpskernen van Hoeilaart, Overijse en Huldenberg.

Het IJsewater heeft een behoorlijke kwaliteit en ook het leven in het water is hier duidelijk op de goede weg. Het moet haalbaar zijn om de milieudoelstellingen op relatief korte termijn te realiseren. Het afstroomgebied van de IJse is dan ook aangeduid als speerpuntgebied.

Typisch voor de IJsevallei zijn de talrijke vijvers. Verschillende vijvers hebben last van dichtslibbing en bevatten voedselrijk water, wat resulteert in een sterke algenbloei (eutrofiëring). Dat komt onder andere door een overbelast rioolstelsel, vervuild regenwater dat van de autosnelwegen stroomt en bodemerrosie.

De structuur van de IJse laat op vele plaatsen te wensen over. Het is niet eenvoudig om die structuur te herstellen en de rivier opnieuw te laten meanderen. De IJsecollector, een grote doorgangsweg dicht bij de beek en de dichtbebouwde woonkernen van Hoeilaart, Overijse en Huldenberg staan dat in de weg.

ACTIES VOOR HET HERSTEL VAN DE IJSEVALLEI

HERSTEL VAN HET NATUURLIJKE KARAKTER VAN DE WATERLOOP

OPNIEUW LATEN MEANDEREN

Tot diep in de vorige eeuw werden overal in West-Europa waterlopen rechtgetrokken, gestuwd en aangepast om de afvoercapaciteit te verhogen. Ondertussen blijkt dat ze te diep in het landschap snijden, waardoor het water te snel wordt afgevoerd en de omliggende gronden verdrogen. De bovenstroomse verdroging heeft steeds meer economische schade tot gevolg. Door het rechtekken en verstuwen van waterlopen en het verstevigen van de oevers ging er heel wat typische natuur verloren, zoals kenmerkende planten en dieren.

Natuurlijke waterlopen, enkel voordelen

Het waterbeheer werkt al geruime tijd aan het herstel van de natuurlijke structuur van de waterlopen. Door beken opnieuw te laten meanderen – de meest toegepaste maatregel – ontstaat er een divers onderwatersmilieu dat aantrekkelijker is voor dier- en plantsoorten. De biodiversiteit in de beken en hun valleien vergroot, en het zelfzuiverend vermogen neemt toe. Hermeandering verhoogt de waterbergende capaciteit van het valleigebied en voorkomt verdroging.

Het is niet eenvoudig om de natuurlijke structuur van de IJse te herstellen. De rivier stroomt door verschillende dorpskernen. Op andere plaatsen ligt ze dicht bij de IJsecollector (riolering) of loopt ze langs wegen of het IJsepad. Waar wel nog voldoende ruimte is, willen we dan ook volop inzetten op structuurher-

stel. Zo brachten we dood hout in de beek in het Margijsbos in Huldenberg, waar beide oevers eigendom zijn van de Vlaamse overheid. Dat is een goedkope manier om de beek zelf het werk te laten doen. Het stimuleert het natuurlijke erosie- en sedimentatieproces. Zo ontstaan er bolle en holle oevers en gaat de beek opnieuw meanderen.

Weidebeekjuffer – Door opnieuw meanders aan te leggen vergroot de biodiversiteit in de beken en hun valleien.

Met het actieplan voor de IJse werken we aan haar structuur. We zullen recreatieve paden verplaatsen zodat de waterloop opnieuw meer ruimte krijgt. We gaan de IJsebroeken minder diep maken waardoor de IJse er opnieuw door zal kunnen stromen. Ook de structuur van de Nellebeek, een kleine zijtak van de IJse, wordt aangepakt. De werken aan IJsebroeken en Nellebeek zijn opgenomen in het landinrichtingsproject IJsevallei. De uitvoering van enkele maatregelen wordt mee gefinancierd door Europa via het LIFE Belini-project.

Dood hout

Door het inbrengen van dood hout, zoals hier in het Margijsbos, zorgt de beek zelf voor meer structuur. Dit stimuleert immers het natuurlijke erosie- en sedimentatieproces. Bolle en holle oevers ontstaan en de beek gaat opnieuw meanderen.

Het IJsepad

Het IJsepad is een belangrijke wandel- en fietsverbinding als alternatief voor de drukke weg N253. Het pad ligt erg dicht bij de waterloop en verhindert dat de IJse vrij kan meanderen. Door het IJsepad hier en daar te verleggen, blijft de veilige wandel- en fietsverbinding bestaan en kan de IJse zich opnieuw vrij ontwikkelen.

De IJsebroeken

Tussen de dorpskernen van Overijse en Huldenberg liggen meerdere vijvers. De IJsebroeken vind je het meest afwaarts. Vroeger bestonden deze vijvers niet. De IJse meanderde er tussen de beemden. We gaan de vijvers opnieuw minder diep maken en omvormen tot een moeras. Daar zal de IJse opnieuw door kunnen stromen.

ZORGEN VOOR EEN VRIJE DOORGANG VOOR VISSEN

Wist je dat meer dan een kwart van de Europese zoetwater-soorten met uitsterven bedreigd is door menselijke ingrepen op de waterlopen? In ongeveer de helft van de gevallen komt dat doordat de vissen zich niet kunnen verplaatsen tussen paai-, opgroei- en overwinteringsgebieden. In een gezond watersysteem kunnen ze zich vrij bewegen en voortplanten.

De rivieronderpad komt opnieuw voor in de IJse

Watermolens in de weg

Vooraf watermolens belemmeren in de IJsevallei de doorgang voor vissen. De werken in 2002 aan de watermolen aan het kasteel van Neerijse zorgden ervoor dat de vissen hier weer langs kunnen. Zo zwemmen bijvoorbeeld het biermpje en de rivieronderpad opnieuw de IJse op vanuit de Dijle. Ondertussen is de IJse zelfs een van de visrijkste waterlopen van het Dijlebekken.

In 2012 werd aan de molen van Terbracht in het centrum van Overijse een visheveltrap aangelegd. Daardoor is ook dit knelpunt weggewerkt. Er liggen nog enkele knelpunten verder stroomafwaarts: de molen van Loonbeek en de oude molen en een kunstmatig aangelegde waterval in het centrum van Huldenberg. Ook die wil het actieplan voor de IJse aanpakken.

De molen van Loonbeek

Aan de rechteroever van de IJse ter hoogte van de molen van Loonbeek komt er een nevengeul. Zo kunnen vissen het grote verval aan de molen omzeilen, wordt er een stuk natuurlijke waterloop gecreëerd en blijft het zicht op de molen behouden.

DE IMPACT VAN HUISHOUDELIJK AFVALWATER VERMINDEREN

Het afstroomgebied van de IJse heeft een hoge zuiveringsgraad. Het afvalwater van ongeveer 88 procent van de inwoners wordt via rioleringen en collectoren naar het zuiveringsstation van Huldenberg getransporteerd. Maar ondanks de goed uitgebouwde zuiveringsinfrastructuur komt het water nog te vaak ongezuiverd in de natuur terecht.

Overstorten, water ongezuiverd in de IJse

De belangrijkste oorzaak is de sterke verdunning van het afvalwater door de talrijke aansluitingen van bronnen, grachten en roosters op het gemeentelijk rioleringsstelsel. Zo treden bij regenweer de overstorten langs de IJse vaak in werking. Als de collector niet al het water kan slikken, stroomt het via die overstorten ongezuiverd de natuur in. Dat leidt tijdelijk tot een grote daling van de zuurstofconcentratie, en dat maakt het water troebel. Deze schommelingen kunnen gevoelige organismen veel schade berokkenen.

Afkoppelen is de boodschap

Het actieplan voor de IJse pakt dit probleem aan door zoveel mogelijk water van het rioleringsstelsel af te koppelen. Bij de gemeenten Hoeilaart, Overijse en Huldenberg en bij Aquafin staan verschillende afkoppelings- en optimalisatieprojecten op het programma. In het meest afwaartse deel van Huldenberg wordt de zuiveringsinstallatie uitgebreid. Deze projecten zullen een belangrijke positieve impact hebben op de waterkwaliteit van de IJse.

Een typisch bronnetje in de IJsevallei

De overstorten langs de IJse treden vaak in werking. Veel water stroomt zo ongezuiverd in de natuur.

De oude molen in Huldenberg

De A-IJse werd aangelegd om het overtollige water van de IJse af te leiden terwijl de molen draaide. De VMM bekijkt of een herverdeling van het debiet tussen IJse en A-IJse kan zorgen voor een vrije doorgang voor vissen en tegelijk de wateroverlast in het centrum van Huldenberg kan beperken.

Zuiveringsinstallatie van Huldenberg

Verschiede afkoppelings- en optimalisatieprojecten én een uitbreiding van de capaciteit van de zuiveringsinstallatie van Huldenberg zullen de waterkwaliteit van de IJse verbeteren.

AANPAK VAN VERVUILD REGENWATER VAN DE AUTOSNELWEGEN

De IJse kruist twee van de drukste wegen van ons land: de Brusselse Ring in Hoeilaart en de E411 in Overijse. Via goten en afvoerbuizen komt het regenwater dat van die wegen stroomt rechtstreeks in de IJse terecht. Dat water bevat onder meer olie- en teerachtige, kankerverwekkende stoffen (paks), zware metalen en strooizout.

Analyses van het water op beide plaatsen tonen zeer hoge concentraties van vervuulende stoffen. De impact op de waterkwaliteit van de IJse is groot. Op basis van de specifieke kenmerken van het afstroomwater zullen we behandelingsinstallaties ontwerpen. Die moeten het water zuiveren voor het in de IJse terecht komt.

Via het Life Belini-project financiert Europa mee. De kennis die het project oplevert, zal ook gebruikt worden voor andere Europese snelwegen.

Een strobalemdam en grasstrook langs een akker in de buurt van de Langegracht

BODEMEROSIE BEPERKEN

De IJse stroomt diep ingesnedden in het Brabantse leem-plateau. De combinatie van leembodem en een uitgesproken reliëf maakt het gebied erg gevoelig voor erosie. Op die manier gaat er jaarlijks een groot stuk van de vruchtbare bodem verloren. Een deel van het geërodeerde materiaal komt in de waterlopen terecht en bevat nutriënten en bestrijdingsmiddelen. Daarom is erosie een belangrijke bron van vervuiling voor de IJse.

Erosiegevoelige Langegracht

De meeste akkers liggen langs de Langegracht. In deze zijtak van de IJse komen dan ook veel bodemdeeltjes terecht. Een onderzoek aan de KU Leuven in samenwerking met de VLM en de VMM bracht de erosiestromen naar de Langegracht in kaart. Op basis daarvan kunnen we de meest geschikte maatregelen nemen om de impact van de erosie te verminderen.

Maatregelen en bewustmaking

De gemeenten langs de IJse en de VLM ondernemen al enkele jaren acties om erosie te bestrijden. Toch blijven er nog belangrijke knelpunten over. Daarom is de IJsevallei een van de gebieden waar het LIFE Belini-project inzet op erosiebestrijding.

De bedrijfsplanners van de VLM gaan op zoek naar de knelpunten die de belangrijkste erosiestromen naar de waterlopen veroorzaken. Ze nemen contact met de betrokken landbouwers om beheerovereenkomsten af te sluiten. Daarnaast zetten de gemeenten samen met de provincie Vlaams-Brabant en Intergemeentelijk Opbouw-werk (IGO) op strategische locaties verder in op infra-structurele maatregelen zoals erosiepoelen, buffergrachten en aarden dammen. Staat ook op het programma: landbouwers bewust maken van de erosieproblematiek en van de maatregelen die ze zelf kunnen nemen om de bodemkwaliteit te verbeteren.

Via goten komt het regenwater rechtstreeks in de IJse terecht.

GEZOND WATER, WINST OP VELE VLAKKEN

Ook de volgende generaties hebben recht op betaalbaar water. Daarom moeten we onze waterbronnen opnieuw gezond maken en gezond houden. Dat betekent dat we moeten kiezen voor duurzame oplossingen die het watersysteem zelf ten goede komen. Dat kost geld, maar het levert heel wat meer voordelen op dan je op het eerste gezicht zou denken.

Dankzij waterbronnen van goede kwaliteit kunnen we betaalbaar drinkwater en voedsel produceren. Een gezond watersysteem houdt onze bodem vruchtbaar en levert proces- en koelwater aan onze bedrijven. De aanwezigheid van natuurlijk water zorgt voor een betere (mentale) gezondheid en vangt de gevolgen van de klimaatverandering op. Water van goede kwaliteit is ook onmisbaar voor talrijke plant- en diersoorten. En natuurlijke beken en rivieren oefenen een grote aantrekkingskracht op ons uit. Nergens ontstres je meer en geniet je intenser van een verkwikkende wandeling of fietstocht dan langs het water. Deze invloed op het menselijk welzijn is onbetaalbaar.

Wil je meer weten over de vele voordelen van een gezond watersysteem? Je leest er alles over in onze brochure *Kostbaar water*. Waarom investeren in gezonde watersystemen loont. Per thema tonen voorbeeldprojecten hoe overheden en sectoren vandaag al werken aan duurzame watersystemen. Je vindt de brochure op www.integraalwaterbeleid.be.

LIFE BELINI - EUROPA HELPT MEE OM DE IJSE TE ZUIVEREN

belini

De Europese subsidies via het LIFE Belini-project helpen om enkele punten uit het actieplan voor de IJse versneld uit te voeren. Het project zet in op waterkwaliteit, structuurherstel en waterberging. Het omvat een groot aantal uiteenlopende maatregelen. Een deel daarvan heeft de verbetering van het watersysteem van de IJsevallei als doel. Zo wordt het vervuilde regenwater van de autosnelwegen aangepakt en ook de nitraatvervuiling door de landbouw en de bodemerrosie. Dat zal de kwaliteit van het IJsewater verbeteren. Andere maatregelen pakken de structuur van de waterlopen aan. Zo zijn er werken gepland langs de IJse en langs de Nellebeek, een zijstroompje.

Acht partners nemen deel aan het project: de Vlaamse Landmaatschappij, de provincie Vlaams-Brabant, De Watergroep, De Vlaamse Waterweg nv, Leefmilieu Brussel, Vivaqua, Service Public de Wallonie, en de Vlaamse Milieumaatschappij (coördinator van het project). Vlaanderen, Brussel, Wallonië en Europa maken samen 18 miljoen vrij voor dit project. 9,7 miljoen hiervan komt van de Europese Commissie.

COLOFON

VU: Bernard De Potter, VMM

Fotografie: VMM-archief, Tom De Bie, Yves Adams, Peter Maris

Uitgave: september 2018